

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 16.05.2021
Published /Yayınlanma 31.07.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Eryılmaz, Ü. (2021). Namazla İlgili Bazı Meselelerde Hanefî İmamlarının İctihatları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(72), 1962-1969.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2584>

Ümran ERYILMAZ

<https://orcid.org/0000-0001-8103-420X>

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Hukuku Bölümü, Kahramanmaraş/
TÜRKİYE

NAMAZLA İLGİLİ BAZI MESELELERDE HANEFİ İMAMLARININ İÇTİHATLARI

THE IJTIHADS OF HANAFI IMAMS ON SOME ISSUES RELATED TO PRAYER

Issue/Sayı: 72

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Bu çalışmada İbadet alanı içerisinde yer alan “Namaz” bahsi işlenmektedir. Hanefi Mezhebi içerisinde yapılan farklı içtihatlar gerekçeleri ile yer verilmektedir. Bu içtihatlar günlük yaşamımızın bir parçası olan namaz ibadeti için ruhsat teşkil eden durumlarda birer rahmet vesilesi olarak görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (sav) “Ümmetimin ihtilafı rahmettir.” (Aclüni, keşfü'l-hafa-Beyrut,1351,1/64) buyurarak bu içtihatları rahmet vesilesi kılmakta ve teshili/kolaylığı da beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hanefi, Namaz, İctihat, Mezhep, İmamlar.

ABSTRACT

In the practices other than the principles such as worship within the scope of Taabbudi and the “Prayer” bet included in it, the number of rakats that constitute the basic principles, the number of times, different jurisprudence within the Hanafi School is included. This jurisprudence is seen as a means of mercy in situations that constitute a license in the Prayer bet that covers every area of our daily life. As a matter of fact, Hz. The Prophet said, “The conflict of my ummah is mercy.”

Keywords: Hanafi, Prayer, Ijtihad, Madhhab, Imams.

1. GİRİŞ

Klasik fıkıh kitaplarının ana konularından biride “Namaz” bahsidir. Bu çalışma Ömer Nasuhi Bilmen (ö.1349/1971) “Büyük İslam İlmihali”, Serahsi (ö. 438/1090) “el-Mebcut”, Mevsili (ö.688/1284)“el-İhtiyar“, Debusi (ö. 430/1040) “Te’sisü’n-nazar fi ihtilaf-i eimme“ eserleri bağlamında incelenmişse de Ömer Nasuhi Bilmen’in kitabı esas alınarak Hanefî Mezhebi kurucusu Ebu Hanife, talebeleri Ebu Yusuf (ö.182/798) ve İmam Muhammed (ö. 189/805)’in farklı içtihatları gerekçeleriyle birlikte mukayese edilmektedir.

2. İBADET

İbadet kişinin Allah’a olan kulluk görevidir. İbadet sözlükte “boyun eğme, alçak gönüllülük, itaat, kulluk, tapma, tapınma”¹ anlamlarına gelmektedir. İbâdet dinî bir terim olarak insanın Allah’a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O’nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği davranışlar bütünüdür.² Allah’a ibadet, O’nun sevdiği ve O’nu razı eden bir hedeftir,

¹ Tevakkü “ibadet” (Erişim 23 06 2021)

² Sinanoğlu, Mustafa “İbadet” (İstanbul 1999), 19/233-235.

varlıkları da bu gaye için yaratmıştır: Allah'ü Teala ayetinde; "Cinleri ve insanları bana ibadet etmeleri için yarattım."³ buyurmaktadır.

İyisiyle kötüsüyle, mü'miniyle kafiriyle, cennetliği ile cehennemliği ile insanların hepsi Allah'ın kullarıdır; gerçek bir kulluk vahid olan Allah'a ibadeti gerektirir. ⁴Allah' ü Teala; "Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz ki, O'na karşı gelmekten korunmuş olabilesiniz."⁵ buyurmaktadır.

3. SALÂT (NAMAZ) BAHSİ

Namaz salât anlamına gelmektedir. Salât ise sözlükte dua manasındadır. Şer'i ıstılahta ise salât; belli vakitlerde, belli şartlarda okunan belli zikirlerden ve yerine getirilen hususi rükünlerden ibarettir.⁶ Ömer Nasuhi Bilmen "Büyük İslam İlmihali" adlı eserinde namazı; belirli bir takım erkân ve zikirlerden ibarettir.⁷ diye tanımlamaktadır.

3.1. Namazın Şartları ve Hükümü

Hanefi mezhebinde namazın şartları on ikidir, bunların altısı namaza başlamadan önce yapılması gereken farzlardır/namazın şartlarıdır. hâdesten tahâret , necasetten taharet, setr-i avret , istikbal-i kible , vakit ve niyettir. Diğer altısı da namaz ile beraber başlayan namazın rükünları dediğimiz farzlardır ki bunlar; iftitah tekbiri, kıyam, kıraat, rükû, sücûd ve kaide-i âhire'dir.

Hükümü ise kesin olarak yapılması gereken nass ile sabit farzdır. Kur'an' daki delili; "Şüphesiz ki namaz mü'minlere belirli vakitlerde -yani vakitleri belirlenmiş olarak farz kılınmıştır."

"Çünkü namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır."⁸

Fıkıh Konularına namazla başlamanın nedeni, Namazın, Allah'a imandan sonra en kuvvetli farzlardan olmasıdır.⁹ Allah' Teala; ayetinde "Eğer tövbe eder ve namazı dosdoğru kılarlarsa ... "¹⁰ buyurmuştur.

Sünnetteki deliline gelince; Hz. Peygamber (sav) hadîs-i şerifinde şöyle buyurmuştur; "İslamiyet beş esas üzerine kurulmuştur: Allah (cc) dan başka ilâh bulunmadığına, Muhammed'in de Allah (cc) ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Bey t' i hacetmek ve Ramazan orucunu tutmak"¹¹ "Kim beş vakit namazı, devamlı olarak vakitlerinde kılar, bu onun için Allah katında kıyamet gününde affedileceğine bir ahit olur"¹².

Peygamber (sav) yine bir hadisinde; "Namaz dinin direğidir"¹³ buyurmaktadır. Kim bir çadır kurmak isterse işe önce direk dikmekle başlar. Namaz dinin en büyük ayırt edici işaretidir. Hiçbir peygamberin (a.s) dini onsuz olmamıştır¹⁴

Namazın farziyeti hususunda ayrıca icmâ-ı ümmet vardır. Namazın vücub sebebi, vakittir. Bunun delili, namazın vakte izafe edilmesidir. Buna, delalet-i sebebiyle denilir. Zina haddi ve yemin keffareti gibidir. Mükellefin, vaktin herhangi bir bölümünde 'eda ediyorum' diye kılması gerekir. Ancak vakit daralınca kadar kılmazsa, mutlaka vaktin son bölümünde kılması mecburi hale gelir. O vakitten sonraya ertelerse, günahkâr olur. Çünkü Allah (cc) namazın, vaktin herhangi bir bölümünde kılınmasını emretmiş ve bunun için o vaktin herhangi bir dilimini belirlemiş değildir.¹⁵

³ Zariyat, 51/56.

⁴ Zuhaylî, *İslâm Fikhî Ansiklopedisi*, 1/64.

⁵ Bakara,2/ 21.

⁶ Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd, 2017. *El-İhtiyar li-ta'lîlî'l-Muhtâr*, (Çev.: Tevhid Ayengin, Ravza Yayınları, İstanbul, I-V, Beyrut 1418) 1/67-69.

⁷ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, (23.baskı, Semerkand yayınları, İstanbul, 2013),135.

⁸ Nisa: 4/103.

⁹ Serahsi, *el-Mebsut*, 1/5.

¹⁰ Tövbe 9/5

¹¹ Bu hadîs şerifi Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesei ve Müsned'inde Ahmed b.Hanbel rivayet etmiştir.

¹² Ahmed b. Hanbel, *Musned*, 4/267; Ebu Davud, *Salat* 9; Taberani, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4/12; Heysemî, *Mecmau'z-zevaid*, I/204

¹³ Aclunî, *Keşf'ül-hafâ*, 1/57.

¹⁴ Serahsi *el mebsut* 1/5: Beyhaki, *Şu'a'abu'l-ıman*, 3/39; Ali el-Muttaki, *Kenzu'l-ummâl*, 8/4

¹⁵ Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el- Mavsilî, *El-İhtiyar Li-Ta'lîlî'l-Muhtâr*, Ümit Yayınları: 1/7.

3.2. Namazla İlgili Bazı Meselelerde, Hanefi İmamlarının Farklı İçtihatları

3.2.1. Namazın Şartları

Hanefi mezhebinde namazın farzları on iki olmakla birlikte namazda ta'dil-i erkân'a riayet edilmesi Hanefi imamlarında Ebu Yusuf'a göre farzdır. Namazdan kendi iradesi ile çıkmakta Ebu Hanife'ye göre bir farzdır. (Buna huruç bi-sun'ihî=kendi isteği ile çıkmak) bu içtihatlarla namazın farzları sekiz olmuş olur¹⁶

Tâdil-i erkân; Ebû Yûsuf farz olduğunu söyler. Tâdil-i erkân: rükûda, secdede organların yerli yerine gelmesi, rükûdan kalkıp tam bir şekilde doğrulmak ve iki secde arasında oturmaktır. Ebû Yûsuf'un bu konudaki delili şudur; Hz. Peygamber (sas) namazını hafif tutup çabuk kılan bir bedeviye şöyle buyurmuştur: "Namazını yeniden kıl; çünkü sen namaz kılmadın."¹⁷

Bir başka rivayette; Ebu Yusuf ve Şafi'ye göre, onun namazı asla caiz değildir. Bunun delili a'rabî hadisidir. O mescide girmiş, çabuk çabuk namaz kılmış, bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur; "Dön de yeniden kıl! Çünkü sen namaz kılmış olmadın."¹⁸ Hatta namazı a'rabî üç defa tekrarlamıştır. Sonra Peygamber (s av) namazı öğretirken a'rabî'ye şöyle demiştir; "Her organın yerli yerine geçinceye kadar rükûda kal. Sonra başını kaldır her organın yerli yerine gelinceye kadar ayakta kal."¹⁹

Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre vaciptir.²⁰ Öyle ki bir kimse namazdaki rükû ve secdesini tam yapmasa ve belini doğrultmasa Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre, şiddetli biçimde mekruh olduğu halde namazı caizdir.²¹

Huruc bi-sun'ihî; Ebu Hanife'ye göre genel prensip olan "bir farzı başında değiştiren şey, sonunda da değiştirir" "bu prensibe göre, bir kimse sabah namazın sonunda teşehhüt miktarı oturduktan sonra selamdan önce güneş doğsa; Ebu Hanife'ye göre, onun namazı fasid olur. İmameyn'e göre, fasid olmaz²²."

3.2.2. Namazda Setr-i Avret

Namazda avret yerini örtmek şarttır. Şöyle ki, namazda örtülmesi farz olan başkalarının bakmaları caiz bulunmayan uzuvlara "avret mahalli" denir. Erkeklerin avret yeri sayılan uzuvları, göbekleri al-tından dizleri altına kadar olan yerdir. Diz kapakları da bu yere dahildir. Kadınlara gelince hür olanın yüzleri ile ellerinden başka bütün bedenleri avrettir.²³

Hanefi mezhebinde setr-i avret sayılan bu yerlerden birinin tamamı veya dörtte biri kadarı açık bulunsa bu açıklık namazı bozar, fakat dörtte birinden az olsa namaz bozulmaz. Bir kadın başının, karnının ve başka avret yerinin birazı açık olarak namaz kılar ve bunlar toplandığı zaman bir organın dörtte bir miktarına ulaşırsa namazın caiz olmasına engel olur.²⁴

Ebu Yusuf'a göre, engel olmaz çünkü o çokluğu, yarı ile takdir etmiştir. İmam Ebu Yusuf'a göre, avret sayılan bir uzvun en az yarısı açık bulunmadıkça namazı bozamaz.²⁵

3.2.3. Namazda Kibleye Yönelmek

Namazda Kâbe'ye doğru yönelmek de namazın şartlarından biridir. Bilindiği gibi kible Mekke şehrinde bulunan Kâbe binası değil Kâbe'nin kendi yeridir.

I. prensip Ebu Hanife'ye göre, genel prensip "bir farzı başında değiştiren şey sonunda da değiştirir".

¹⁶ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali* 23.baskı, Semerkand yayınları, 138.

¹⁷ Mevsili, *el-ihitiyar*, 47.

¹⁸ Serahsi, *el-Mebsut* 1/335; Ahmed b. Hanbel, *Musned*, 2/437; Buhari, *Ezan* 95, 122; Muslim, *Salat* 45; Ebu Davud, *Salat* 143; Tirmizi, *Salat* 110; İbn Mace, *Ikametü's-Salavat* 72; Zeylei, *Nasbu'r-raye*, 5/250.

¹⁹ Serahsi, *el-Mebsut* 1/335; İbn Huzeyme, *Sahih*, 1/322; İbn Hibban, *Sahih*, 5/212; Taberani, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 5//39; Hakim, *Mustedrek*, 1/368; Zeylei, *Nasbu'r-raye*, 1/273; Heysemi, *Mecmau'z-zevaid*, 1/605.

²⁰ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 159.

²¹ Serahsi, *el-Mebsut* 1/335:

²² Debusi *Te'sisü'n-nazar fi ihtilafı'l eimme* 76. Bilmen, *Büyük İslam İlmihali* 138.

²³ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 138.

²⁴ Serahsi, *el-Mebsut* 1/351.

²⁵ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 138.

Bu genel prensibe göre, kible yönünden şüphe eden kimse araştırma yapmaksızın herhangi bir yöne doğru namaza başlasa namaz içinde kibleye isabet ettiğini anlarsa namazını iade eder. Tam bir inançla kılacağı geri kalan rekatları, şüphe ile kıldığı rekatlar üzerine bina edemez, çünkü kuvvetli zayıf üzerine bina edilemez. Fakat namazını bitirdikten sonra isabetini anlarsa namazı iade gerekmez, zira namazların hepsi aynı bir halde kılınmış olur (tarafeyn görüşü²⁶).

Ebu Yusuf'a göre, her iki halde de iade gerekmez; "Bu durumdaki kişi namazına devam eder: Çünkü namazını bozup yeniden kılacak olsa bile aynı tarafa yönelecektir ki; bunun yararı olmaz."

Yine kible yönünde şüphe eden kimse bu kez araştırma yapsa ve kanaatine aykırı bir tarafa yönelerek namazını kılsa sahih olmaz. Bu durumda kibleye isabet etmiş bile olsa, namazını iade etmesi gerekir.

Ebu Yusuf'a göre, kibleye isabet etmişse namazı iade etmek gerekmez. Kibleye doğruca yönelme maksadı hâsıl olduğu için, bu caizdir. İmam Muhammed ile Ebû Hanîfe'nin delili ise, şudur: Bu kişi araştırma neticesi kible olduğu kanaatine varılan tarafa yönelerek namaz kılmak gibi bir farzı iftitahtan tekberi anında terk etmiş; bu sebeple de niyet ve benzeri bir farzı terk etmiş gibi olmuştur.²⁷

Nafile namazda ise kible yönü, Hanefî Mezhebinde bir kimse nafile namazı şehir dışında, bir özür olmaksızın hayvan üzerinde istediği yöne doğru kılabilir. Ebu Yusuf'a göre, bu şekilde nafile namaz kerâhetsiz kılınabilir. İmam Muhammed'e göre, şehir dahilinde böyle nafile namaz kılmak kerâhetle caizdir.²⁸

3.2.4. Namaz Vakitleri

- **Sabah Namazı Vakti;** fecr-i sâdıkın doğmasından güneşin doğmasına kadar olan zamandır. Hanefî imamları arasında vaktin başlamışın da ve sona ermesin de ihtilâf yoktur.
- **Öğle Namazı Vakti;** güneşin zevalinden itibaren fey'-i zevalden başka her şeyin gölgesi kendisinin iki misline ulaştığı zamana kadar devam eder. Vaktin başlangıcı hususunda ihtilâf yoktur. Ama ne zaman sona erdiği hususunda Hanefî imamları ihtilaf etmişlerdir. Yukarıda zikredilen Ebû Hanîfe'nin kavlidir. Ebû Yusuf ile İmam Muhammed dediler ki; "Bir şeyin gölgesi kendi misli kadar olduğu zaman, öğlenin vakti sona erer."²⁹ Bunun nedeni, Cebrail'in (as) imamlığı hadisidir.

Bu hadiste Peygamber (s av) şöyle buyurmuştur: "Cebrail, bana öğle namazını birinci gün gölge, ayakkabı bağı kadar olduğu zaman kıldırı. "³⁰

Ebu Hanife ise şu ayeti delil olarak alır. "Güneş batıya yöneldiğinde namaz kıl/." (el-İsra, 17178) " Cebrail'in imamlığı hadisindeki 'gölgenin ayakkabı bağı' kadar olmasından maksat, gölgenin batıya yönelmesi anındaki (zeval vaktindeki) eşyanın asli gölgesidir. Bu ise yer ve zamanın değişmesiyle farklılık arzeder.³¹

Bir başka gerekçede: Ebu Hanife'ye göre genel prensip (II. prensip) "Bir şeyin hangi gerekçeyle olursa olsun, sabit olduğu tam ve kesin olarak bilirse, aksi kesin bir şekilde sabit olmadıkça, o şey olduğu haliyle kabul edilir. Bu prensibe göre öğle vaktinin çıkma konusu Ebu Hanife'ye göre, her şeyin gölgesi iki misli olmadıkça öğle vaktinin çıktığı ve ikinci vaktinin girdiğine hükmedilmez.

Çünkü bu konuda biz vaktin öğleye ait olduğu konusunda kesin bilgiye sahibiz, sona erdiği konusunda ise şüphemiz bulunmaktadır. Genel prensip sebebiyle ise ancak kesin bilgi ile hüküm verilebilir. Bu durumda her şeyin gölgesi iki misli olduktan sonra ancak (vaktin çıkışı konusunda) kesin bilgi hâsıl olur. İmameyn 'e göre ise, her şeyin gölgesi bir misli olunca, öğle vaktinin çıktığı ve ikinci vaktinin girdiğine hükmedilir³²,

- **İkinci Namazı Vakti;** Yukarıda açıklanan iki görüşe göre, öğle namazının vaktinin çıkışından güneşin batışına kadar olan zamandır.

²⁶ Ebu Zeyd ed-Debusi, *Te'sisü'n-Nazar fi ihtilafi'l eimme*,73.

²⁷ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 141: Mevsili, *el-İhtiyar kitabı's-Salat*, 39.

²⁸ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 142.

²⁹ Mevsili, *el-İhtiyar*, 27.

³⁰ Abdurrezzak, *Musannef*, 1/531; İbn Ebu Şeybe, *Musannef*, 1/280; Ahmed b. Hanbel, *Musned*, 1 /333; Ebu Davud, *Sa'lat* 2; Tirmizi, *Salat*, 1; Taberani, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 10/309; Beyhaki, *es-Sunenu'l-kübra*, 1/364; Heysemi, *Mecmau'z-zevaid*, 11/41

³¹ Serahsi, *el-Mebcut*, 1/253.

³² Debusi, *Te'sisü'n-Nazar fi ihtilafi'l eimme*, 82.

• **Akşam Namazı Vakti;** Güneşin batmasından başlayıp şafağın kaybolmasına kadar devam eden zamandır. Şafak; ufuktaki kızılıktan sonra geriye kalan beyazlıktır. İmameyn dediler ki; “Şafak; ufuktaki kızılığın kendisidir.”³³ görüldüğü gibi akşam vaktinin girmesinde değil, akşam namazının sona ermesinde ihtilaf vardır

Bunun açıklaması şöyledir. Üç doğuş vakti ve üç batış vakti vardır. Vaktin girişinde dikkate alınan orta şafaktır. Bu ise ikinci fecirdir. Batışta da aynı şekilde orta vaktin girişi dikkate alınır. Bu da kızılıktır. Kızılığın kaybolmasıyla yatsı vakti girmiş olur. Beyazlığın dikkate alınması zorluk anlamı taşımaktadır. Çünkü beyazlık gecenin üçte birine yakın vakitte kaybolmaktadır. Halil b. Ahmed; “Mekke’de akşam beyazlığını gözetledim. Beyazlık ancak gece yarısından sonra kayboldu”, demiştir. Denildiğine göre; beyazlık yaz gecelerinde asla kaybolmaz. Sadece ufukta yayılır. Sabahleyin bir arada toplanır. Biz, zorluk olmaması için şafakın kızılık olduğunu kabul ettik.

Ebu Hanife diyor ki; Kızılık güneşin alametidir. Beyazlık ise gündüzün alametidir. Bunun tamamı kaybolmadıkça geceye kesinlikle ulaşamaz.³⁴

• **Yatsı Namazının Vakti;** Yukarıda açıklanan iki görüşe göre şafağın kaybolmasından başlayıp ikinci fecrin doğuşuna kadar olan zaman dilimidir.

Vitir Namazı; yatsı namazı vakti ile aynıdır. Yalnız vitir namazı yatsı namazından sonra kılınır, bu durumda bilerek değil de unutarak/sehven vitir namazı yatsı namazından önce kılınırsa İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’e göre vitir namazını iade etmesi gerekir, çünkü vitir vaktinden önce kılınmış olur. Ebu Hanife’ye göre ise sadece yatsı namazını kılar, vitir namazını iade etmez³⁵

Bir kimse sabah namazını kılarken vitiri kılmadığını hatırlarsa, vakit geniş ise, sabah namazı bozulur.

Bu görüş, Ebu Hanife'ye aittir.

Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’e (imameyn'e) göre namaz bozulmaz. Çünkü vitir namazı sabah namazından daha zayıftır. Zayıf, kuvvetliyi bozamaz.

Ebu Hanife "Kim uyuduğu veya unuttuğu için vitir namazını kılmazsa hatırladığı zaman kılsın. Hatırladığı an, o namazın vaktidir. " hadisini delil getirdi.

Peygamber (s.a v.), diğer farz namazlar için kullandığı ifadeyi vitir namazı için de kullanmıştır. Bu ise, vitir ile farz namazlar arasında sıraya uymanın gerekliliğini gösterir.³⁶

Vitir namazının hükmüne gelince; vitir namazında kunut (dua)okumak ve kunut tekbiri almak vaciptir. Bu İmam Ebu Hanefi’ye göre. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’e göre ise sünnettir.³⁷

Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’in (imameyn'in) delili bedevi hadisidir. "Peygamber (s.a v) bir bedeviye, bir gün ve gecede kılınacak olan beş vakit namazı öğretti. Bunun üzerine bedevi, 'Bundan başka bana gerekli olan var mı?' dedi. Resulullah da 'Hayır. Fakat nafile olarak kılabilirsin.' (Buhari Müslim) buyurdu.³⁸

Ebu Hanife, Ebu Büsra el-Gıfari (ra)'nın rivayet ettiği hadisi delil getirmiştir. Resulullah (s a v) şöyle buyurmuştur. "Allah'ü Teâla size bir namaz ekledi. Dikkat edin o, vitirdir. Onu yatsı ile sabah namazı arasında kılınız." (Buhari Müslim) Bu hadisten anlaşıldığına göre vitir namazı diğer namazlardan sonra vacip kılınmıştır.³⁹

3.2.5. Namazda Niyet

Namaz kılacak olan kimse kılacağı namaza iftitah tekbirine bitişik olarak niyet eder. Niyet, kılacağı namazın hangi namaz olduğunu kalben bilmektir. Bunu dil ile söylemek şart değildir: Çünkü niyet kalbin işidir.

³³ Mevsili, *el-İhtiyar, kitabu's-Salat*, 29 :Serahsi *el-Mebsut* 1/257.

³⁴ Seahsi, *el-Mebsut*, 1/259.

³⁵ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 269; Mevsili, *el-İhtiyar*, 29.

³⁶ Serahsi, *el-Mebsut*, 1/277.

³⁷ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 160.

³⁸ Buhari, *İman* 34, *şehadet* 26; Müslim, *İman* 8; Ebu Davud, *Salat* 1; Nesai, *Siyam*, 1.

³⁹ Buhari, *Meğazi* 61; Müslim, *İman* 31 ;Ebu Davud, *Zekat* 5; Tirmizi, *Zekat* 6; Nesai, *Zekat*, 1.

İmama uyararak namaz kılacak olan kimse hem vaktin farzına hem de imama uymaya niyet eder: Veya imamın namazına başlamaya yahut namazında imama uymaya niyet eder.⁴⁰

Cemaatin imama uyma niyeti, İmam Allah'ü ekber deyip namaza başlamasından sonra olmalıdır ki bir namaz kılanı uyulmuş olsun ve imamdan önce tekbir alma ihtimali kalmamasın. Bu İmameyn'in görüşüdür. Ebu Hanife'ye göre, cemaatin tekbirleri imamın tekbirlerine yakın olmalıdır. Çünkü bunda ibadete acele etme fazileti vardır. Bununla beraber imam daha fatiha suresini bitirmeden tekbir alıp imama uyan kimse, iftitah (başlangıç) tekbirinin sevabına kavuşmuş olur.⁴¹

3.2.6. Namazda Kıyam

Kıyam farz ve vacip namazlarda bir rükündür ve bir esastır. Kıyamla ilgili içtihat farkı hasta bir kimsenin durumunda ve gemide kıyam meselesin de ortaya çıkar.

Hasta olan bir kimse; başı ile imâ etmeye gücü yetmezse namazını sonraya bırakır; kalbi ile, kaş ve gözleri ile imâ etmez. Bu hüküm Ebu Hanife'ye göredir. Ebu hanife' in yaklaşımına göre, şayet kirkiple imâ da olduğu gibi ibadetlere kıyas caiz olsaydı Hz. Peygamber (sav)' in onu kesin bir şekilde açıklaması gerekirdi. Raviler de tevatür yoluyla bize nakleder ve durum kesin olarak bilinmiş olurdu. Böyle bir nakil olmadığına göre bu konularda kıyasa başvurmak câiz değildir.⁴² İmam Ebu Yusuf'a göre, bu durumda kalbi ile imâ da bulunmazsa da göz ve kaşları ile imâ eder. İmam Züfer ve Şafii'ye göre ise kalbiyle de imâ da bulunabilir⁴³ diyerek kıyasa başvurmuşlardır.

Baygınlık sebebiyle imâ; bir kimsenin baygınlığı bir gün ve geceden az devam ederse bu arada geçen namazlarını kaza eder. Fakat bundan çok devam ederse namazları üzerinden düşer. Bu azlık ve çokluk Ebu Hanefi'ye göre saat itibarıyla. İmam Muhammed'e göre ise, geçen namazların vakitleri itibarıyla. Bu durumda İmam Muhammed'e göre, geçmiş olan namazlar beşten fazla ise düşer, değilse düşmez.⁴⁴ Gemide kıyam meselesi; buradaki ihtilaf geminin seyir halinde yani yüzüp gitmekte olan bir gemi içinde kıyam yapılıp yapılmaması meselesidir.

Gemi seyir halinde iken özür olmaksızın bütün namazlar oturarak kılınabilir. Bu Ebu hanefi'ye göredir.⁴⁵ Ebû Hanîfe'nin bu konudaki dayanağı İbn. Sîrîn'in şu rivayetidir: Makil nehri kıyısında Enes (ra) bir geminin güvertesinde o ve biz oturmuş halde iken bize imamlık edip namaz kıldırdı. Çünkü gemide umumiyetle baş dönmesi vukûbulur. Umumiyetle görülen bir şey ise; yolculuktaki gibi muhakkak meydana gelen bir şey olarak kabul edilir.⁴⁶

Ebu Hanife' nin bir diğer dayanağı, genel prensip olarak (III.prensip) "bir şeyin mevcut olduğuna zann- i gâlip olursa, o hakikaten mevcut gibi kabul edilir, her ne kadar mevcut olmasa da "bu prensibe göre de galip olan başın dönmesidir, her ne kadar baş dönmesi başta olmasa da mevcutmuş gibi kabul edilir"⁴⁷.

İmameyn' e göre baş dönmesi gibi bir özür bulunmadıkça farz namazlar oturarak kılınmaz. Çünkü kıyam bir rükündür özür bulunmadıkça terk edilemez.⁴⁸

3.2.7. Namazda Kıraat

Namazda kıraatin farz olan miktarına gelince, Ebu Hanife'ye göre bu farz olan miktar, kıraat farz olan bir rekâta, âyet kısa dahi olsa en az bir âyettir. İmameyn'e göre ve Ebu Hanife' den bir rivayete göre, bu miktar üç kısa âyet veya en az üç kısa âyet miktarı olacak kadar uzun bir âyettir. İhtiyata uygun olanda budur.⁴⁹

Bir diğer mesele; bir ayetten başkasını okumaya gücü yetmeyen kimse o âyeti Ebu Hanefi'ye göre, bir rekâta bir defa okur, üç kez okumaz. İmameyn' e göre üç kez tekrarlar, fakat üç âyet okumaya gücü

⁴⁰ el- Mavsili, *El-İhtiyar*, 87-94.

⁴¹ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 149.

⁴² Kahraman, Abdullah, *İslam'da İbadetlerin Değişmezliği*, (1. Baskı Akademi Yayınları, İstanbul 2002),107: Burada Hanefilerin ibadetlerin vücüb vb.niteliklerinde kıyasla amel etmeyi caiz görürler(Zekeşi, 5/54) : Kahraman, İslam'da İbaetlerin Değişmezliği,108.

⁴³ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*,152; Mevsili, *el- İhtiyar*, 79-80.

⁴⁴ Serahsi, *el-mebсут 1/384*.Bilmen , *Büyük İslam İlmihali*, 152; Mevsili, *el- İhtiyar*, 81;

⁴⁵ Bilmen , *Büyük İslam İlmihali*, 152.

⁴⁶ Mevsili, *el- İhtiyar*,81; Serahsi, *el-Mebсут 2/2*.

⁴⁷ Debusi, *Te 'sisü 'n-nazar fi ihtilafı 'l eimme*, 79.

⁴⁸ Debusi , *Te 'sisü 'n-Nazar fi ihtilafı 'l eimme*, 79.

⁴⁹ Bilmen , *Büyük İslam İlmihali*, 154.

yeten kimsenin bir ayeti üç kez tekrarlaması imameyn' e göre de caiz değildir.⁵⁰ Buradaki durum kişinin bildiği bir ayet varken ayetlerin tekrar etmesinin caiz olmadığıdır.

3.2.8. Namazda Secde

Namazda secde için alın yere koyulduğu halde, burun yere konmasa da secde yine caiz olur; fakat böyle bir secde özür bulunmadıkça mekruhtur. Aksine olarak burun yere konur da alın konmazsa özür olmadığı taktirde Ebu Hanife'ye göre, kerâhetle câiz olur. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, özürsüz böyle bir secde câiz olmaz.⁵¹ İmameyn'in bu husustaki delilleri ise şu hadîs-i şerîfdir; "Alınını ve burnunu yere iyice değdir." (Buhari, Müslim)

Ebu Hanife'nin buna dair delili şudur: Burun secde mahallidir. Çünkü mazeret halinde sadece burun üzerine secde edilebiliyor. Eğer secde mahalli olmasaydı, yanak ve çene gibi; burun üzerine de secde edilmesi caiz olmazdı. Mazeret halinde yalnızca burun üzerine secde edilirse, caiz ve geçerli olur. Ve Allah (cc) ın; "Secdeye kapanın." (Hacc: 22/77) buyruğu karşısında mes'ûliyetten kurtulmuş oluruz. Çünkü alın ve burun aynı kemiktir. Secde bunun iki tarafından biri üzerine yapılırsa da caiz olur.⁵²

Secdede elleri ve dizleri yere koymak; her durumda farz değildir, sünnettir, fakat İmam Züfer ve İmam Şafii ve İmam Ahmed' e göre, farzdır.⁵³

3.2.9. Namazda Oturuş

Namazların sonlarında teşehhüd miktarı oturmak da namazın bir farzı/rüknüdür. Buna kaide-i âhire (son oturuş) denir. Teşehhüd miktarından maksat ise "tahiyyat" okuyacak kadar zamandır.

Bir kimse dört rekatlı bir farz namazın dördüncü rekatında veya akşam namazının üçüncü rekatında oturmayıp da bir rekat daha kılarak secde ye varsa bu namaz **nafileye dönmüş olur**. Bu halde kılınan namaz sabah namazı gibi iki rekatlı ise, dört rekata tamamlayıp selam verir, eğer ikindi gibi dört rekatlı bir namaz ise, bu kez de beşinci rekatına bir rekat daha ilave eder ve selam verir.

Bu mesele, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre ise, bu namaz esasen namaz olmaktan çıktığı için nafile de olmaz.⁵⁴

4. SONUÇ

Namaz bahsinde Hanefi imamlarının görüş farklılıklarının incelenmesinde, imamlar arasında temelde önemli bir farklılık olmadığı, temel prensipler ve ilkelerden hareketle gelen rivayetlerin bu prensiplere uymasından kaynaklı içtihat farklılıkları görülmektedir.

İbadetlerin asıllarında kıyasa gidilmediği, ibadetlerin detaylarında kıyasın vukû bulduğu, mesela; "imâ ile namaz kılabilen birisine ortak illet sebebiyle, göz ile imâ yapmak durumunda kalan kimseye amaçlanan kolaylık kıyasın bir sonucudur.⁵⁵

İkinci derece diye tabir edebileceğimiz bu meseleler edille-i erbaa (kuran, sünnet, icma, kıyas) çerçevesinde verilen içtihatların bir kısmı "azimet-i takva" yolunu, diğer bir kısmı "ruhsat-ı müsaade" yolunu seçmişlerdir. Böylece mü'minlerin önüne geniş bir rahmet sahası açılmıştır. İşte "Ümmetimin arasında bulunan görüş ayrılıkları bir rahmettir."⁵⁶ hadis-i şerifi bunun en güzel ifadesidir.

⁵⁰ Bilmen , *Büyük İslam İlmihali*, 154.

⁵¹ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 156.

⁵² Bu hadisi Buhari, Müslim, Ebü Davud ve Ahmed b.Hanbel rivayet etmiştir

⁵³ Mevsili , *el- İhtiyar*, 46; Bilmen, *Büyük İslam İlmihali* 156.

⁵⁴ Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, 158.

⁵⁵ Kahraman, *İslam'da İbadetlerin Değişmezliği*,104.

⁵⁶ Acluni, *keşfü'l- hafa* 1/57.

KAYNAKÇA

- ACLÛNÎ, İ. M. (nşr. Ahmed el-Kalâş). (1985). *Keşfü'l-hafâ'* Beyrut:
- ÂŞUR, M. T.(2006). *İslam Hukuk Felsefesi*. İstanbul: Rağbet yayınları.
- BİLMEN, Ö. N. (1948). *Büyük İslam İlmihali*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- BUHÂRÎ, M. İ. İ. (1981).*el-Câmiu's-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- EŞ-ŞEYBÂNÎ, İ. M. H. (1990). *el-Asl el-Mebcut*. Beyrut:
- HÂKİM EN-NÎSÂBÛRÎ, E. A. M. A. (nşr. Abdüsselam b. Muhammed). (1998). “*el- Müstedrek ale's-Sahihayn*” Beyrut:
- HEYSEMÎ, N. A. E. B. (nşr. Abdullah Muhammed ed-Derviş). (1994). *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevaid*. Beyrut:
- İBN HİBBAN, E. H. M. H. -B., İ. B., E. A. A. (nşr. Şuayb el- Arnaût). (1997). *Sahihu İbn Hibbân b-Teribi İbn Balabân*. Beyrut:
- İBN HUZEYME, E. B. M. İ. S. N. (1395/1975). *Sahih*. Beyrut:
- İZMİRLİ, İ. H. (1330). *İhtilaflar Bilimi (İlm-i Hilaf)* İstanbul:
- KAHRAMAN, A. (2002).*İslam'da İbadetlerin Değişmezliği*. Sivas: Akademi Yayınları.
- MEVSİLÎ, A. M. (Çev.: Tevhid Ayengin). (2017). *el-İhtiyar li-ta'lili'l-Muhtâr*.İstanbul: Ravza Yayınları.
- MÜSLİM, H. M. H. (1981). *el-Câmiu's-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SERAHSÎ, M. E. S. A. (1993). *el-Mebcut*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife.
- SİNANOĞLU, M. (1999). *İbadet*. İstanbul:
- ŞELTUT, M. M., A. S, (1963). *Mukayeseli Mezhepler Hukuku*. İstanbul: İlim yayınları.
- ZEYLAÎ, O. A. (1369/1950). *Tebyinü'l-hakaik*. (Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin Kenzü'd-dekâ'ik şerhi).
....., “*Nasbu'r-Râye*”, (nşr. M. Zâhid Kevserî). (1369/1950). Kahire:
- ZEYD ED-DEBÛSÎ. (2002). *Te'sisü'n-nazar fi ihtilafi'l eimme*. Beyrut: Ankara Yayınları.
- ZUHAYLÎ, V. (Çev.: Fehmi Ulus, Ahmet Efe, Beşir Ersoy, Abdürrahim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız). (1997). *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*. İstanbul: Feza Yayıncılık.